

Ulusal Çocuk Cerrahisi Kongrelerindeki Türkçe Özetler: Sorun yalnız yabancı sözcükler mi?

Serdar SANDER

T.C. Kanuni Sultan Süleyman Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Cerrahisi Kliniği, İstanbul

Öz

Amaç: Ulusal kongrelerimizin özet kitaplarında kullanılan Türkçenin sorunlarının örneklerle ortaya konarak çözüm yollarının tartışılmasıdır.

Gereç ve Yöntem: Çalışmada, 34 Ulusal Çocuk Cerrahisi Kongresi'nden 33'ünün özet kitaplarındaki sunumlar kullanılan sözcükler ve cümle yapıları açısından incelenmiştir. 1989'da yapılan 9. kongre, uluslararası kongre kapsamında olduğundan çalışmaya alınmamıştır.

Bulgular: Kullanılan sözcükler açısından göze çarpan başlıca sorunlar; İngilizce klavye kullanımına bağlı harf hataları, Türkçede tam karşılığı olanları varken yabancı sözcüklerin, aynı şeyi anlatan sözcüklerin farklı yazılış şekillerinin, uydurma sözcüklerin kullanılması ve yabancı özel adları olan hastalık, sonda vb.'nin yanlış ya da eksik yazılmasıdır. Anlatılmak isteneni kısa ve açık şekilde ifade etme yönünden yapılan incelemede ise, çalışmaların çoğunda değişik derecelerde hatalı ifade ve cümle yapılandırılmaları ile karşılaşılmıştır.

Sonuç: Bilim dilimizdeki sorunlarla ilgili çalışmalarda alışlagelen tutum, gereksiz yabancı sözcük kullanılmasına odaklanmaktır. Bu çalışmada, gözlenen ifade yanlışları/eksiklikleri ise olayın boyutlarının artık üzerinde çalışılan bir konuyu açık şekilde anlatamamaya dek ulaştığını göstermektedir. Sorunun ciddiyetine karşın çözümü sanıldığı kadar güç değildir; meslektaşlarımızın çalışmalarını analiline güvenerek ve saygı göstererek bir kez daha gözden geçirmeleri, dergi ve kongre kurullarına Türkçe düzeltmelerin de eklenmesi atılması gereken en kolay ve etkili adımlardır.

Anahtar kelimeler: Ulusal Çocuk Cerrahisi Kongreleri, Çocuk Cerrahisi Dergisi, Kongre Özel Sayısı, dil kirlenmesi, dil yozlaşması

Abstract

Turkish language used in Abstract Book of National Congresses of Pediatric Surgery: Is the only problem usage of foreign words?

Aim: The aim of this study is to demonstrate the problems in Turkish used in the Abstract Book of Turkish National Congresses of Pediatric Surgery via examples, and to discuss about the measures that are required for solving them.

Materials and Method: In the study words, and sentence constructions in 33 of 34 Turkish National Congresses of Pediatric Surgery were analyzed. The 9th National Congress that had been organized within the context of International Congress of Pediatric Surgery in 1989 was not included.

Results: The most frequent problems in usage of words were to use "invented" Turkish-like words, unnecessary foreign or Turkish words, and, different writings for the same words. Most common letter errors were due to usage of English keyboard for Turkish texts and, mostly for this reason there were no "ç,ş,ö,ü,İ" letters in the proper Turkish names. There were innumerable misconstrued sentences and errors in expressions in the titles of the presented studies.

Conclusion: The conventional approach to the problems of scientific Turkish is to focus on the usage of unnecessary foreign words. The errors observed in this study have shown that, the problem is not so simple and reaches to a level of not be able to express scientific thoughts clearly. The problems of our language usage are very serious but not unrecoverable. The first and the most simple steps are to respect our mother language, to re-control the scientific writings for correcting grammatical and expressional errors before sending them to a congress or journal, and to charge Turkish proofreader committees in congress organizations and journals.

Keywords: Turkish National Congresses of Pediatric Surgery, Journal of Pediatric Surgery, Congress Special Edition, language pollution, language degeneration

"Bir kimsenin ne söylemesi gerektiğini bilmesi yeterli değildir; nasıl söyleneceğini bilmesi de gerekir."

~ Aristo ~

Alındığı tarih: 12.06.2017

Kabul tarihi: 09.07.2017

Yazışma adresi: Doç. Dr. Serdar Sander, T.C. Kanuni Sultan Süleyman Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Cerrahisi Kliniği, İstanbul - Türkiye

e-mail: serdarsander@ttnet.net.tr

Giriş

Yazı dilinin 1) Doğru, 2) İyi, 3) Güzel yazı olmak üzere üç türü vardır. Doğru yazı; dil kurallarına uygun yazıdır, beğenilmesi gerekmez, sözcükler anlatılmak isteneni yaklaşık değil tam karşılar, cümle bileşenleri yerli yerindedir. İyi yazı; konuyu en uygun ve en beğenilecek şekilde anlatır. Güzel yazı (Üstdil);

edebiyat ustalarının yarattığı sanat ürünleridir, dilbilgisi sınırlarını tanımaz, dilin olanaklarını zorlar ve dilin gelişimine katkıda bulunur ⁽¹⁾. Doğru yazı için dilin kurallarını iyi bilmek, iyi yazı için ise bunun ötesinde ifadeye de dikkat ederek ek çaba göstermek gerekirken, güzel yazı dile sözcükleri ve kurallarıyla oynayabilecek derecede hakimiyet gerektirir. Edebiyat yapıtları klasik dilbilgisi sınırları içinde tutulamaz ve tam da bu nedenle dilbilgisi kuralları yönünden eleştirilemez. Bilimde ise öncelikle kesin ve açık bir anlatım gerektiğinden, bilimsel yazıların doğru ve iyi yazılması -bu şekilde yazılmadığı durumlarda da eleştirilmesi- zorunludur.

Dilde tam karşılığı bulunan sözcüklerin yerine yabancılarının kullanılması “dil yozlaşması” ^(2,3), bir dile yabancı dillerden aşırı biçimde dilsel birimlerin (ek, kural, terim...) girmesi, dilin özensiz ve tutarsız kullanılması ise “dil kirlenmesi” olarak tanımlanmaktadır ⁽⁴⁾.

Tıp dilimizde hem yozlaşma hem de kirlenme iletişim kopukluklarına yol açacak düzeye ulaştığından değişik tıp dergilerinde çok sayıda uyarıcı yazı çıkmaktadır ⁽⁵⁻⁹⁾. Tüm bu yazılarda tıp dilinin yabancı sözcük kullanılmasına bağlı yozlaşması ve özensizlikten kaynaklanan kirlenmesinin giderek ortak anlaşma zeminini ortadan kaldıracığı tekrar tekrar vurgulanır. Önerilen çözüm yollarından; dergilerde Türkçe düzeltmen görevlendirilmesi ve dil sayfası oluşturulması, uzmanlık dernekleri bünyesinde özellikle ilgili dal terimlerine Türkçe karşılıklar bulunmasını hedefleyen dil komisyonları oluşturulması, dernek sitelerinde dil tartışma köşeleri kurulması, kongrelerde Türkçe oturumları yapılması gibi en basit olanların bile çok az uygulamaya konması düşündürücüdür.

Çocuk Cerrahisi topluluğunun dili de bekleneceği gibi tüm bu olumsuzluklardan etkilenmiş; Çocuk Cerrahisi Dergisi'nde, alanımızda kullanılan Türkçe ile ilgili, sonuçları birbirini tutmayan iki çalışma yayınlanmıştır. 2003'te çıkan ilk çalışmada, daha çok dil yozlaşması üzerinde durularak, dergimizdeki yazıların başlıklarındaki sözcüklerin yaklaşık yarısının yabancı sözcükler olduğu, anahtar sözcüklerin ise %62'sinin Türkçeleri ile İngilizcelerin aynı olduğu belirlenmiştir ⁽¹⁰⁾. Bu çalışmadan 2 yıl sonraki ulusal kongremizde derneğimiz Dil Kurulu tarafından yapılan bir anketin sonuçlarını bildiren ikinci çalışmada,

ankete katılan meslektaşlarımızın her soru için en az %85'inin dilimizdeki sorunların bilincinde oldukları, yabancı terim kullanmadıkları, dergide “Dil Köşesi” gerektiğini düşündükleri, yabancı terimlere Türkçe karşılık bulma çalışmalarını destekledikleri, dergimizi yakından izledikleri ve sonuçta Türkçeyi önemstedikleri, Türkçenin bilim dili olabileceğine inandıkları öne sürülmektedir ⁽¹¹⁾. Tıp öğrencilerinin katıldığı bir başka anket çalışmasında da benzer sonuçlara ulaşılması dikkat çekicidir ⁽¹²⁾.

Bu çalışmada Ulusal Çocuk Cerrahisi kongrelerinde yapılan sunumlarda kullanılan Türkçenin yozlaşma ve kirlenmesini gösteren somut örnekler belirlenmiş, sorunun önemi ve çözüm yolları üzerinde tartışılmıştır.

Gereç ve Yöntem

Çalışmada, 1989'da Uluslararası Çocuk Cerrahisi Kongresi bünyesinde yer alan 9. Kongre dışarıda bırakılarak, 1981-2016 arasındaki 34. Ulusal Çocuk Cerrahisi Kongresi'nden 33'ünün özet kitaplarındaki sunumlar kullanılan sözcükler ve cümle yapıları açısından incelenmiş; saptanan Türkçe sorunları seçilen örnekler ve yorumlarıyla ortaya konmuştur.

Bulgular, Örnekler, Yorumlar

Türkçe yazılarda İngilizce klavye kullanılması: Bu alışkanlık, kliniklerimizde artık İsmail yerine “İsmail”, Kadioğlu yerine “Kadioglu”, Şeref yerine “Seref” adlı kişilerin çalışmaya başladıklarını düşündürecek kadar olağanlaşmış durumdadır.

Alfabemizde olmayan harf ve işaretlerin kullanılması: Çalışmalarda “x,w,q” gibi alfabemizde olmayan harfler (dexametazon, axiller, sex, web...) ve “&” işareti yaygın olarak kullanılmaktadır.

Yabancı eklerin kullanılması: İntra-, a-, ekstra-, hiper-, hipo-, pre-, post-, non -, re-... gibi yabancı kökenli, Türkçede tam karşılığı bulunan eklerin kullanımını bunların sonuna eklenen yabancı sözcüklerin daha da yaygınlaşmasına ve yazı dilimizin “Türkilizce” haline gelmesine yol açmaktadır. Örneğin, “ameliyat sonrası” yerine “postoperatif” yazılmasının nasıl bir bilimsel getirisi olduğunun anlaşılması olanaksızdır.

İngilizce özetler: Kongre kitapçıklarında olağan uygulama Türkçe özetin ardından İngilizce özetin yazılması olduğu halde, hemen her yıl yalnız İngilizce özeti bulunan çalışmaların görülmesi yalnız basım sorunları ile açıklanamayacak bir özensizlik bulgusudur. Benzer bulgular arasında bazı özetlerde klinik adlarının "...department of pediatric surgery...", metinlerde "laparoscopic, pediatric, phenol, crossed ectopic testes, human tail ..." gibi İngilizce sözcükler kullanılması da vardır.

Kısaltmalar: Az sayıda örnek dışında çalışmaların tümünde tamamen İngilizce kısaltmalar "ACE, CAPE, NDWL, PEG, PIRS, SPICES, VATS..." kullanılmaktadır. Tüm kısaltmalar sözcüklerden oluştuğuna, elimizde İngilizce-Türkçe sözlükler bulunduğu göre, bu konuda ilk anda doğru gibi gelmese de sözcüklerin Türkçelerinden oluşan kısaltmalar yaratılmasına cesaret etmek, Türkçe bir metinde İngilizce sözcük kullanmamak anadilimize borcumuzdur.

Özel adlardaki sorunlar: Türkçe metinlerde Wilms' tm, Wilm's tm, Meckel's divertikülü gibi dilimizde bulunmayan aitlik ayracının -bazen kişinin adında da yanlışlık yapılarak- kullanımı sıradanlaşmış durumdadır. Douglas'ı, Foleyle, down'lu olgu, Snodgrass sonuçları, Wilms'te... şeklinde yazımlar konuşma dilinde olağan kabul edilse bile, yazılarda uygunsuzdur. Gözleendiği kadarıyla ülkemizde, İngiliz hekim John Langdon Down'un soyadı özel isim sayılmamakta, İskoç anatomici James Douglas'ın tanımladığı boşluk değil "kendisi" boşaltılmakta, Alman patolog Carl Max Wilhelm Wilms'in tanımladığı tümörde değil "kendisinde" bazı cerrahi sorunlarla karşılaşılmaktadır...

Terim olmayan yabancı sözcük kullanılması: Sözlüklerde "sözcük"; bir veya birkaç heceden oluşan, bir anlamı olan, cümle kurmaya yarayan ses öbeği, "terim"; bilim veya sanat kavramlarından birini anlatan, günlük dilin çokanlamlılıklarından kaçınıp ortak anlam alanı yaratarak net iletişim sağlayan sözcük olarak tanımlanır⁽¹³⁻¹⁵⁾. Rat, migrasyon, fonksiyon, double, defisit, abdomen, adaptasyon, multiple, 3-D print, seperasyon, manuel... gibi örnekler meslektaşlarımızın yazılarında bu ayrıma özen göstermemelelerinden kaynaklanmaktadır. Herhangi bir yılın kongre kitapçığında hızlı bir sayım yapıldığında, bu tip günlük konuşma İngilizcesi sözcüklerinin, kullanılan

yaklaşık 1000 yabancı sözcüğün en az 500'ünü oluşturduğu belirlenebilmektedir. Bu özensizlik yazılarda; "infant ve bebekler (bebek ve bebekler)", "vajinal stenozun rekonstrüksiyonu (darlığın cerrahi olarak yeniden oluşturulması)", "augmente gastrik mesane (büyütülmüş mideden mesane)", malign hepatik rezeksiyon (kötü huylu rezeksiyon eylemi)"... gibi anlam bozukluklarına ya da obstrüksiyon, prepisyum... gibi anlamsız sözcüklerin "icat edilmesine" neden olmaktadır.

Derneğimiz Dil Kurulu'nun 2006'da hazırladığı "Çocuk Cerrahisi Terimler Kılavuzu" nun, 2137 terimden oluşan "Temel Terimler" başlıklı ilk bölümünde bir çok sıradan İngilizce sözcüğün terim olarak kabul edildiğini görmek üzücü bir bulgudur⁽¹⁶⁾.

Tüm bu olumsuz örneklerle karşın bir çalışmada yazarın "cripple" yerine "sakatlı olgu" sözcüğünü kullanmaya cesaret etmesi anadilimiz için hala umut olduğunun göstergesidir.

Uydurma sözcükler: Dilimizde tam ve net karşılığı olduğu halde, ögumentasyon, oklüze görmek, sütüre etmek, kalibre etmek, prezente olmak, ligate etmek, pürse string, dilate etmek, bukkal...gibi uydurma ya da Türkçeleştirildiği sanılan sözcüklerin (terim değil) yaygınlığı yazılanların anlaşılabilirliğini etkileyecek boyutlara ulaşmıştır. Topluluğumuz üyelerinin mesanenin barsakla büyüülmesi, bir şeyin tıkalı durumunda olduğunun görülmesi, yanak/dudak mukozası kullanılması... yazıldığında çalışmanın daha bilimsel görüldüğü yanlışısından bir an önce kurtulması gerekmektedir.

Eksik kullanımlar: Böbrek ultrasonografi(si), ileri (derecede) virilizan, Amyand herni(si), kontrol sistoskopi(si)... gibi çok sayıda ek ya da sözcük ek-siklikleri, yazıların anlaşılmasını güçleştirmesinin yanı sıra kulağı tırmalmasına da yol açmaktadır.

Çeviri Türkçesi ve başka alan sözcüklerini alma: Türkçede "A'nın B'ye etkisi" ifadesi anlatılmak isteneni net şekilde yansıtır, buna karşın özet başlıklarının çoğunda "A'nın B üzerine olan etkisi" şeklinde "çeviri kokan" bir ifadenin yaygın olarak kullanıldığı dikkati çekmiştir. Dilimizde tek "-e" takısıyla ifade edilebilen yönlendirmenin, "effect on..." çevirisi ile verilmeye çalışılması gereksiz ve vurgulanmak iste-

neni gölgeleyen bir sözcük fazlalığına yol açmaktadır. Benzer şekilde, çok ya da çok sayıda anlamları olan “multiple” sözcüğünün yalnız çoklu şeklinde -iyi niyetle bile olsa- kullanılması; “...çok sayıda mıknatısın yutulması...” yerine “...çoklu mıknatıs yutumu...” gibi birden çok parçadan oluşan bir mıknatısın yutulması ya da bir grubun toplanarak mıknatıs yutma eylemi yapması anlamlarına gelebilecek bir ifadenin yazılmasına yol açabilmektedir. En sık görülen çeviri örneklerinden biri de “yara ya da kesi enfeksiyonu” yerine “cerrahi alan enfeksiyonu” nun kullanılmasıdır.

Özellikle son 5 yılda kongre dilimizde beliren bir sözcük de “...’nin yönetimi” dir. Çeşitli hastalıkların şimdiki dek “tedavi edilirken” birdenbire “yönetilmeye” başlanması; “management”in sözlüklerdeki tıp dışı anlamlarının keşfedilmesinin ya da daha kötüsü; artık hastaların müşteri, sağlık kurumlarının ticari işletme, hekimlerin de yönetici olarak değerlendirilmesinin bir göstergesi olabilir. Hekimler bir kliniği yönetebilir ama hastalığı yönetmeyip tedavi ederler. Problem ve parametre gibi gerçekte matematik terimi olan sözcükler yerine sırasıyla “sorun” ve “değişken” sözcüklerinin kullanılması da yazıların herkes tarafından anlaşılmasına katkıda bulunabilecek basit adımlar arasındadır.

Aynı sözcüğün değişik yazılışlarının kullanılması: İncelenen çalışmalarda aynı metin, hatta aynı cümle içinde, karın-batın-abdomen, sürrenal-adrenal, darlık-stenoz, ligasyon-bağlama, nonpalpabl-ele gelmeyen, neden-sebep, sonuç-netice... gibi çok sayıda örnekle karşılaşılmıştır. Kişinin bir sözcüğün eskisini, yenisini, hatta -hakkı olmasa bile- Türkçesi varken yabancıyı kullanması kişisel bir tercih olabilir ama bunların tümünü aynı metinde karışık olarak kullanması, sorunun dil kullanım tercihini aşır düşünce karışıklığına kadar derinleştiğini gösteren bir bulgudur.

Üzerinde fikir birliği olmayan sözcükler: Apendisit-apendisit-appendisit-appendisit, özofagus-özefagus-özafagus, orkidopeksi - orşiopeksi - orkiopeksi, korozif - koroziv - korroziv - korrozif... gibi çok sayıda sözcüğün farklı yazılışları ile karşılaşılmaktadır. Bu durum aynı kliniğin aynı yıl içindeki yazılarında da görülebildiğinden bir hatadan çok, çalışmaların yazıldıktan sonra Türkçe yönünden kontrol edilmemesi ile açıklanabilir.

Anlam sorunu olan sözcükler: En sık rastlanan örnekler “etki-etkinlik”, “kozmetik-estetik” karışıklıkları, eylemleri “gerçekleştirmek” ile belirtmek ve tek başına “biliyer” sözcüğünün safra yolları anlamında kullanılmasıdır. Sözlüklere göre ^(13,15) “etki”; bir şeyin başka bir şey üzerindeki değiştirici eylemi, “etkinlik” ise işlerliktir. Bu tanımlara göre örneğin aspirinin baş ağrısına etkisi doğru iken aspirinin baş ağrısındaki etkinliği aynı şeyi ifade etmemektedir.

Hipospadias ve mesane ekstrofisinde ameliyat sonuçları için yaygın şekilde kullanılan “kozmetik” sözcüğü “cildi ve saçları güzelleştirmeye yarayan her türlü madde”, meslektaşlarımız tarafından hemen hiç kullanılmayan “estetik” ise “kusurlu bir organı düzeltmek, güzelleştirmek amacıyla uygulanan yöntemler” olarak tanımlanır. Bu tanımlara göre ameliyatlardan sonra görünümle ilgili sonuçları bildirirken kozmetik yerine estetik görünüm ifadelerinin kullanılması daha doğru olacaktır.

Özellikle spor spikerlerinin dilimize armağanı olan “gerçekleştirmek” fiili sayesinde ülkemizde uzun süredir tören ve maç yapılmayıp gerçekleştirilmekte, atletler koşmayıp koşu gerçekleştirmektedir. “Vas deferenste gerçekleştirilen gerilme ve kompresyon hasarlarının...”(vas deferenste gerilme ve/veya basıya bağlı hasarın) örneğinde görüleceği gibi bu sözcük çoğu kez ya gereksiz kullanılmakta ya da büyük olasılıkla, içerdiğinden daha yüklü bir anlam verdiği düşüncesiyle, aslında daha net olan başka bir fiilin yerine getirilmektedir.

Kongrelerimizde hakkında çok sayıda çalışma bulunan sünnet konusunda da işlemin temelini oluşturan sünnet derisinin (prepusiyum) yazılışında sorun bulunmakta; Latince “praeputium”, eski Fransızca “prepuce”, eski İngilizcede “prepuce” olarak bulunan bu sözcük çalışmaların çoğunda “prepisyum” olarak hatalı şekilde yazılmaktadır.

Safra ile ilgili, safraya ait, safranın anlamındaki “biliyer” sözcüğü özellikle “biliyer atrezi” şeklinde kullanılmaktadır. Aynı kullanım İngilizcede de bulunduğundan çeviri yönünden bir yanlışlık bulunmamakla birlikte, bunun yerine “safra yolları atrezisi” kullanılması anlam yönünden daha doğru bir yaklaşım gibi görünmektedir.

Yanlış ifadeler, cümleler: Aşağıdaki seçilmiş örnekler, alt başlıklar altında toplamak olanaksız olduğundan, 3 grup halinde, parantez içinde yorumlar/önerilen düzeltmelerle verilmiştir. En sık karşılaşılan hatalar; gereksiz sözcük kullanılması, cümle bileşenlerinin hatalı yerleştirilmesine veya yanlış sözcük seçilmesine bağlı anlam bozuklukları ve günlük konuşma dilinin yazıya geçirilmiş olduğu izlenimi veren eksik anlatımdır.

I. Anlatılmak istenenin aksinin anlaşılması:

*Harmonik scalpel çok az kan kaybı gerektirir (HS kullanılırken kan kaybı kaçınılmazdır.)

*Nadir bir intestinal benign tümörün neden olduğu çocuklarda olağandışı volvulus komplikasyonunun ilk bildirim (Nadir bir bağırsak tümörü çocuklara neden olmaktadır, “olağan” volvulus komplikasyonu da vardır)

*P-L operasyonu komplikasyonu üreterin sigmoid kolon mezosunu... penetrasyonunda (Üreter, P-L ameliyatının bir komplikasyonudur)

*Çocuklarda koledok kisti deneyimi (Koledok kistinde deneyim kazanmış çocuklar)

*Hepatik fibroziste ozon tedavisinin rolü (Ozon tedavisi karaciğerde fibrosise neden olur.)

*...hipospadias tübularizasyonunda kullanılan.. (Hipospadias hastalığı tubularize edilir.)

*...uzun dönem izlemde opere edilen ciddi proksimal hipospadiaslı olgularda neler değişti? (Hastalar uzun dönem izlem sırasında ameliyat edilmiştir.)

II. Gereksiz sözcükler / bulanık-hatalı-eksik anlatım:

“...a'nın b'de büyük kolaylık sağladığını vurgulamak amacıyla bu sunum hazırlandı.” (Sunumun amacı a'nın b'de kolaylık sağladığının vurgulanmasıdır.)

“...1 olguda extravazasyonu, 1 olguda hipertansiyon, 1 olguda stent distal üretere düşmüştü.” (1 olguda idrar sızması, 1 olguda yüksek kan basıncı, 1 olguda da stentin üretere düşmesi sorunlarıyla karşılaşıldı.)

“...çocukluk çağıında sindirim sisteminde yutulan yabancı cisimler.” (Yabancı cisimler zaten bir sistemde yutulmaz, sindirim sistemine girer.)

“...dikişler kendiliğinden keserek skrotum uyluktan kurtuldu. (...dikişlerin kesmesiyle)

“...hepatoblastom ile karıştırılan ender rastlanan kitle...” (...rastlanan yerine “bir” yeterlidir.)

“...hipospadias fistül onarımı cerrahisinde...” (“cerrahisinde” gereksizdir.)

“...İki kardeşle hiperpigmentasyon ile birliktelik gös-

teren over kaynaklı disgerminom.” (“Birliktelik gösteren” yerine “ile seyreden” daha net anlatım sağlar.)

“...kasık fitiği cerrahisinde laparoskopik yaklaşım...” (...kasık fitiklerinde laparoskopik yaklaşım)

“...kısa ve uzun mesafeli ÖA.” (“Mesafeli” yerine “aralıklı” olmalıdır.)

“...klinik seyrin ARM tetkiki ile değerlendirilmesi.” (“Tetkiki” gereksizdir.)

“...kritik cerrahili yenidoğan olgularında...” (“Cerrahili” yerine “ameliyat geçirmiş” olmalıdır.)

“...lobektomi deneyimlerimiz.” (Akciğer olduğu ancak metin okununca anlaşılıyor.)

“...ömrünü belirgin artırır...” (“Belirgin şekilde” olmalıdır.)

“...penis iskemik nekrozunda uyguladığımız kombine tedavi tecrübemiz.” (“uyguladığımız” gereksiz)

“...pneumoperitoneum oluşturulan tavşanların AC ve ince bağırsaklarındaki etkilerin değerlendirilmesi.” (...tavşanlarda pnömoperitonumun akciğer ve ince bağırsaklara etkileri..)

“...spinal anestezi altında, genel anestezi altında veya lokal anestezi ile...” (...spinal, genel veya yerel anestezi ile..)

“Cerrahi infantlarda” (Medikal/Dermatolojik “infantlar” da vardır.)

“...travmatik...yaralanmaları.” (Yalnız “yaralanmaları” yeterlidir.)

“...UPB darlığına ikincil doğumsal hidronefroza...” (Sekonderin hatalı çevirisi; UPB darlığına bağlı...olmalıdır.)

“...üreteropyelostomi ameliyatı...” (“Ameliyatı” gereksizdir.)

“...üretra kalibrasyonu normale dönmüştür...” (Çaplandırılması/çap ölçülmesi değil, çapı normale döner.)

“Pilonidal sinüs tecrübelerimiz: Kısa dönem sonuçlarımız.” (“Pilonidal sinüste kısa dönem sonuçlarımız” daha kısa ve net anlatım sağlamaktadır.)

“...a'ya başvuran ve ÇÇ tarafından konsülte edilerek değerlendirilen b olgularının değerlendirilmesi.” (...a'ya başvuran b olgularında ÇÇ konsültasyon sonuçlarının değerlendirilmesi)

“...korozeve bağlı mide çıkış obstr...” (korozeve madde içilmesine bağlı..)

“Akut karın nadir nedeni: İmperfore hymen olgusu” (İmperfore himen: Nadir bir akut karın nedeni)

“Anterior meatal web nedeniyle gelişen bir üretral dilatasyon olgusu.” (Anterior meatal perdeye bağlı üretra genişlemesi: Olgu sunumu)

“biz burada sunduğumuz...” (Sunulan çalışmada/Çalışmamızda)

“Diyafagma hernisinde laparoskopik nüks herni onarımı.” (Nüks diyafagma fıtığının laparoskopik onarımı)

“İğnenin migrasyon ve penetrasyonu sonrasında çocuklarda laparoskopik olarak çıkartılması” (Yutulduktan sonra barsak dışına göç eden bir iğnenin laparoskopisi ile çıkarılması)

“Özofagusta 7 aydır olan davetsiz misafir...” (Özofagus 7 ay önce yerleşmiş davetsiz bir misafir)

“Primer karın duvarı kist hidatik.” (Kist hidatigi olmalı.)

“Yenidoğanda fetal bağırsak dilatasyonunun çok ender bir doğum sonrası tanısı...” (Fetusta bağırsak genişlemesinin çok nadir bir nedeni:...)

“ratlarda deneysel olarak oluşturulmuş olan testis torsiyonu modelinde” / “ratlarda gerçekleştirilen testis torsiyon modelinde” / “sıçanlarda deneysel akut PN modelinde” (Bu örneklerde yalnız, “sıçan ...modelinde” yazılması anlatılmak istenenin açıkça ifade edilebilmektedir, diğer tüm sözcükler gereksizdir.)

III. Yorumu gerek olmayan hatalar:

“Tek taraflı laparoskopik yapılan toplam ... hastaya laparoskopik yapıldı.”

“Bu çalışma ile laparoskopik eksizyonu yapılan ... eksizyonunun sunulması amaçlandı.”

“Penis düzeltici ameliyat olgularımız.”

“Ampiyem tedavisinde fibrinolitik tedavi”

“...laparoskopik cerrahi ameliyat sonrası...”

“...redo gereksinimi...”

“...outpatient yapılabilir mi?”

“...koruduğunu ve engellediğini saptanmıştır.”

“...oluşturulan sıçanlar 3 gün için inokülasyonu bekledi.”

“...pektus onarımı”

“...üretroskopiyi ilk tedavi seçeneği haline gelmiştir.”

“...bronşial adenomun tanısı için bronkoskopinin yeri”

Tartışma

Kimsenin tekelinde bulunmayan ortaklaşa bir kültür alanı olan dil, her şeyden önce birlikte iş yapmak için geliştirilmiştir. Ortak çalışmanın, bilgi üretmenin ana kaynağı düşündürmektir. Düşünce ancak kişinin anadilinde kapsamlı ve zengin olabilen bir eylemdir ve düşüncenin sözcüklerini yitirdiği, yabancılaştığı bir

ortamda bilim ve sanat gibi kültürel etkinliklerin gelişmesi beklenemez.

Bilim; en genel anlamda evreni anlama ve anlatma çabasıdır. Bilimin dili değil yöntemleri evrenseldir ve bilimsel çalışma yapılan her dil bilim dili olduğundan Türkçenin bilim dili olup olmadığı tartışmaları anlamsızdır. Bir dilin gücünün sözcük sayısı ile değerlendirilmesi bir insanın yalnız giyimi ile değerlendirilmesinden farksızdır, esas olan o dille yaratılan ürünlerin niteliğidir. Her ürünün adı onu üreten tarafından konur, bu adı aynen anadiline katmak dili zenginleştirmez, aksine bu adın arka planında bulunan tüm kültürel bileşenlerin de alınmasına, sonuçta alıcı dilin bulanıklaşmasına yol açar. Yabancı sözcük ve kavramların fetih yoluyla dilde zenginleşmeyi sağladığı görüşü bir yanılgıdır ve gerçekte bunlar dilimizi ve kültürümüzü fethetmektedir.

Bilim dili elbette tümüyle günlük yaşam/konuşma diline indirgenemez, ancak bilimin toplumsal yaşamla bütünleştirilmesi, toplumun bilimle tanışıp yakınlık duyması için bu dilin en azından anlaşılır olması zorunludur. Bilim kesin ve açık bir anlatım gerektirir, bilimde günlük yaşamın çokanlamlılıklarına yer yoktur, bilimsel bir yazıda anlaşılabilirlik en az özgünlük kadar önemlidir ve bilgiyi anlaşılır hale getirmenin tek yolu dili doğru ve iyi kullanmak için özen göstermektir.

Çalışmamızda verilen kısıtlı sayıdaki örnekler bile adında “ulusal” sözcüğü bulunan ve dili de doğallıkla “Türkçe” olan kongrelerimizde sunulan çalışmalarda kullanılan dildeki yozlaşma ve kirlenmenin boyutlarının artık korkutucu hale geldiğini göstermektedir. Sorunun temelinde; “Dil sorunlarını dil uzmanları çözmelidir.”, “Yabancı sözcük ve ifadeler dili zenginleştirir.”, “Tek bilim dili İngilizcedir.”, “Kullandığım dil kişisel bir özelliğimdir, kimse buna karışamaz.” gibi hatalı düşünceler ve belki de en önemlisi dili yalnız bir iletişim aracı olarak görüp sosyalkültürel boyutlarını kavrayamamak yatmaktadır.

Öneriler

Aşağıda sıralanan önerilerde genellikle dergi editörleri, kongre kurulları ve derneğimiz dil kurulunun adı geçmekle birlikte, sayılanların tüm topluluğumuzun sorumluluğunda olduğu akılda tutulmalıdır.

1. Ulusal kongre ve dergilerdeki Türkçe çalışmalara yabancı dildeki çalışmalardan daha düşük puan verilmesine neden olan yönetmeliğin değiştirilerek bu çalışmaların eşdeğer kabul edilmesi için bir kampanya başlatılmalıdır. Halen geçerli olan uygulama Türkçe çalışmaların “niteliksiz”, ulusal dergi hakemlerinin ise “güvenilmez” olduğunu baştan kabul etmektedir.

2. Olumlu bir adım olarak kurulan ve kuruluşundan bu yana 10 yıldan fazla zaman geçen derneğimiz Dil Kurulu’nun yetkileri ve çalışma alanı genişletilmeli; tüm çocuk cerrahları doğal üye kabul edilmeli, kurulun isteyen herkesin dil yönünden önerilerde/katkılarda bulunabileceği ayrı bir internet sitesi hazırlanmalıdır. Bu kurulun öncelikli görevi topluluğumuz üyelerinin Türkçeyi aslında ne kadar önemstediklerini ortaya çıkaran anketler düzenlemek ve İngilizce-Türkçe sözlük hazırlamak değil; dergi ve kongrelere gönderilen yazılarda gerekli Türkçe düzeltmeleri yapmak, yabancı terimlere karşılık bulmaya çabalamak, aynı şeylerin farklı sözcüklerle yazılmasının önüne geçmeye çalışmak olmalıdır.

3. Dergi ve kongrelere gönderilen çalışmalar kabul edildikten sonra dil konusunda gereken düzeltmeleri yapmak üzere görevlendirilen “dil düzeltmenleri” tarafından değerlendirilmeli; böylelikle puan değeri taşımaya bile basıldıktan sonra kalıcı hale gelecek olan bilimsel çalışmaların en azından doğru ve anlaşılır şekilde yazılmış olması sağlanmalıdır. Dergide çıkan yazılar için yıl sonunda, kongrede sunulan çalışmalarda ise her kongre sonunda “Türkçenin en iyi kullandığı çalışma” ödülü verilmesi düşünülmelidir.

4. Çocuk Cerrahisi Dergisi’nin yazarlara bilgi bölümünde belirtilen “Editörler yazıların anlamını değiştirmeden dilde gerekli düzeltmeleri yapabilir.” ifadesi dergide görevlendirilecek dil düzeltmenleri yoluyla işlerliğe kavuşturulmalıdır. Yine dergide günümüzde artık bir anlamı kalmayan “Literatürden seçmeler” yerine “Türkçe sorunları” başlıklı bir sayfa oluşturularak, her sayıda yerlerine Türkçeleri kullanılan yabancı sözcük/terimlerin listelenmesi (Örnek olarak, Türk Pediatri Arşivi dergisi’nin “Türkçesi varken” sayfasına bakılabilir.) yabancı terimler için önerilen Türkçe sözcüklerin verilmesi gibi bilim dilimize katkıda bulunacak ve sorunu güncel halde tutacak çalışmalar yapılmalıdır.

5. Ulusal kongrelerimizde hemen her yıl düzenlenen, aslında uzmanlık eğitimi sırasında öğretilmiş olması gereken, “Bilimsel makale nasıl yazılır?” oturumları yerine, “Türkçenin kullanımı ve sorunları” başlıklı oturumlar yapılması hem sorumluluğun tüm topluluğumuzca paylaşılmasını hem de çözümler için daha fazla kişinin katılacağı daha yaratıcı önerilere ulaşılmasını sağlayacaktır.

6. Yazı ve sunumlarda yabancı dildeki terimlerin yanına parantez içinde yazarlarca önerilen Türkçe karşılıklarının yazılması [örneğin, harmonic scalpel (sesüstü titreşimli kesici)], Türkçe karşılık bulunamayan yabancı sözcük/terimlerin ise italik harflerle yazılması gibi basit adımlar, en azından dikkat çekerek sorunun gündemde kalmasına ve çözümüne katkıda bulunacaktır. Topluluğumuz üyelerinin de, bir sunumda kullanılmış olan “cripple” yerine “sakatlı” örneğinde görüldüğü gibi, bu tip yeni önerileri getirme cesaretini göstermeleri dilimizin geleceği için hala umut bulunduğunun en güzel göstergelerindedir.

Sonuç olarak, yukarıdaki öneriler kullandığımız dilin sorunlarını bir anda ortadan kaldırmayacaktır ama çok geç olmadan atılması gereken başlangıç adımları olarak en azından sorunun gündemde kalmasını ve tartışılmasını sağlayacaktır. Bir şeyin ne kadar önemli olduğunu anlamak için onu kaybetmeyi beklememek gerekir. Önlem alınmadığı takdirde kaybedilenin yalnız basit bir iletişim aracı değil, ulusal kültürümüz ve kimliğimiz olacağı unutulmamalıdır.

“Bir ulusun bütün yönetimi bana bırakılsaydı, ilkin dilini düzeltirdim. Çünkü, dil düzgün olmayınca söylenen anlaşılmaz ve yapılması gereken yapılmadan kalır, böyle olunca töreler ve sanat geriler, adalet yoldan çıkar, halk çaresizlik içinde kalır. İşte bundan dolayı söylenmesi gereken başıboş bırakılmaz. Bu her şeyden önemlidir.” ~ Konfüçyüs ~

Kaynaklar

1. Aksoy Ö.A. Dil yanlışları (2000 sözün eleştirisi). 9. Baskı, İstanbul, Adam Yayınları, 2000.
2. Muallimoğlu N. Türkçe bilen aramıyor. 1. Baskı, İstanbul, Avcıol Basım-Yayın, 1999.
3. Yalçın Ş. Doğru Türkçe. İstanbul, Metis Yayınları, 1999.
4. Çotuksöken Y. Türkçe üzerine-I: Denemeler ve Eleştiriler. İstanbul, Papatya Yayıncılık, 2002.

5. Erdoğan N, Özçekici O, Eren S. Hekimlik dilinde Türkçeleşme: Düşünbilimsel gerekçeler ve tarihsel basamaklar. *Tepecik Eğitim Hast Derg* 2009;19(3):171-176. <https://doi.org/10.5222/terh.2009.49207>
6. Kayar R. Tıbbi terimlere Türkçe karşılıklar sorunu. *SSK Tepecik Hast Derg* 2002;12(1):37-48. <https://doi.org/10.5222/terh.2002.49551>
7. Özçekici O, Erdoğan N, Eren S. İşinbilim yazımında Türkçeleşme sorunu: Türk Radyoloji Mecmuası'nın ilk sayısından (1955), Tanısal ve Girişimsel Radyoloji Dergisi'nin son sayısına (2004). *Tepecik Eğitim Hast Derg* 2010;20(1):49-55. <https://doi.org/10.5222/terh.2010.45391>
8. Ünal M. Türk tıp dilinin yazılarda ve konuşmalarda kullanımındaki bazı çarpıklıklar (Editöre Mektup). *Ulusal Cerrahi Dergisi* 2008;24(2):122-123.
9. Yakıncı C, Celiloğlu ÖS, Aksu B. Tıbbi yazılarda Türkçe kullanımı ve sıkça yapılan hatalar. *Türk Ped Arş* 2011;46:186-189. <https://doi.org/10.4274/tpa.46.72>
10. Sander S. Yazdığımız dil. *Pediatric Cerrahi Dergisi* 2003;17:6-11.
11. İnan M, Gül H, Koltuksuz U ve ark. (TÇCD Dil Kurulu). Çocuk cerrahlarının uğraşları yönünden Türkçe'ye bakışı. *Çocuk Cerrahisi Dergisi* 2007;21(1):5-10.
12. Sevinç HF, Karacaçil M. Tıp dili ve Türkçe üzerine öğrenci görüşleri. *Erciyes Tıp Dergisi* 2009;31(3):250-255.
13. Büyük Türkçe Sözlük. Türk Dil Kurumu. <http://tdk.gov.tr>.
14. Püsküllüoğlu A. Öz Türkçe Sözlük. 13. baskı, Ankara, Arkadaş Yayınevi, 2002.
15. Püsküllüoğlu A. Türkçedeki yabancı sözcükler sözlüğü. 2. baskı, Ankara, Arkadaş Yayınevi, 2001.
16. Karagüzel G, Süre İ, Hoşgör M ve ark. (TÇCD Dil Kurulu). Çocuk Cerrahisi Terimler Kılavuzu, 2006.